A CIM-marketing

Lassan, de biztosan közeleg a tömegtermelés végnapja. A számítástechnikával ötvözött termelés egyre jobban összefonódik a marketinggel. Ennek az összefonódásnak a hívei egyre állhatatosabban fogalmazzák meg új direktívájukat: a termelési rendszereket rugalmasabbá kell tenni!

Ez a követelmény összhangban van a fogyasztási modellek differenciálódásával. A termék tervezőjének helyét a marketing-tervező fogja átvenni, aki a piacot tartja szemmel. Egy másik idevonatkozó megállapítás a vállalatok és a menedzserek rugalmasságát illetően az, hogy újra kell értékelni a kis- és közepes méretű vállalatok szerepét a CIM (Computer Integrated Marketing) toplistáján. A mammutok kifejezetten hátrányos helyzetbe kerülhetnek a kicsikkel szemben bürokráciájuk nagysága, hierarchiájuk túlméretezettsége folytán. Egy igazi hármas ugrással kell legyőzniük a menedzsereknek a szükséglet, tervezés és termék közti távolságot.

Voltaképpen az információs gazdaság maga is a távolságok megszüntetésével lesz jellemezhető.

Az új típusú fogyasztónak öt jellemvonását emelik ki a kutatók:

1. az önmegvalósításban őt segítő terméket fogja választani;
2. nem lesz rá jellemző a termékhez való korlátlan ragaszkodás;
3. szerződéses mentalitást mutat;
4. szeretné felfedezni a termékekben az individualista értékeket;
5. nyilvános együttműködésre vágyik.

Következésképpen az új fogyasztó léte feltételezi a CIM-marketing használatát.

A metatrendeknek ez a felleltározása nem akart kimerítő lenni. A szerzők szándéka csupán csak az volt, hogy felkeltsék a figyelmet, hangsúlyozzák, hogy nem maradhatunk közömbösek aziránt, ami körülöttünk történik.

A menedzseri gyakorlat, az üzleti élet számára a leírt trendek döntő befolyással lesznek, új kapukat tárnak fel a jövőbe, a harmadik évezred felé.

Bernádi György félbemaradt vállalkozása

MAROSI BARNA

Marosvásárhely korszerű monográfiájának haladéktalan megírása nem csak hanyagság, hanem bűn.

Hol tart a Bernády-kutatás? Hol tart Bernády életének, városépítő művének, papíron maradt terveinek föltérképezése? Mit akart volna még fölépíteni? Hol tart közéleti, politikai tevékenységének elemzése, értékelése? Készül valahol Bernády-monográfia? És egyáltalán érdeklődik e témák iránt komoly szakember: közgazdász, helytörténész, várostörténész? Nem, nem és nem…

Hogy lehet az, hogy a mai napig nincs új, korszerű városmonográfia? Tudtommal nem is készül – bár cáfolna meg valaki! Megírta valaki annak rendje és módja szerint Marosvásárhely történetét? Hol tartanak az előkészületek, és így tovább – csupa fölösleges kérdés.

Marosvásárhely múltjáról írva, Kelemen Lajos összefoglalja azt a keveset, ami történt: a régi kísérletek közül Benkő Károly munkáját említi elsőnek, aki „csak szűkkörű forrásanyagra támaszkodhatott” – azt csak zárójelben teszem hozzá, hogy tavalyelőtt, 2001-ben jelent meg először nyomtatásban Benkő úttörő munkája, Marosvásárhely szabad királyi város leírása 1862-ben címmel. Kelemen Lajos listáján a második Orbán Balázs A székelyföld leírása negyedik kötetében közreadott várostörténet – „ez már érdemes kísérlet”, jegyzi meg Kelemen Lajos. De erről tudni kell, hogy Orbán Balázs „szabadon merített” Benkő művének a város levéltárában őrzött kéziratából – és diszkréten jelzi: „melyből én az érdekesebbeket kivonatoztam, mert még sok más van ott, mik azonban semmi történelmi és jogi érdekkel bírnak. Benkő Károly kéziratát a vásárhelyi tanács volt szíves használat végett nekem átadni.” Manapság, a modern szerzői jogvédelem közepette – post mortem – micsoda plágiumper keveredhetne az egész „szabadon merített” szövegpótlásból! (Orbán Balázs idézett műve, 1870-es kiadás, IV. kötet, 109.)

A Kelemen Lajos listáján szereplő következő vallástörténet-kísérlet: Traian Pop: Monografia orașului Târgu-Mureș, amelyről joggal állíthatja, hogy „nem tudott elég hű képet adni a város múltjáról”. Kiss Pál Marosvásárhely történetének értékelése sommás: igazából csak a kiadója adta az igényes vallástörténet címet, mert valójában városképnek és az intézmények ismertetésének készült, történeti keretben. A háború után a szerző, Kiss Pál, több alkalommal is említette nekem, hogy csak pillanatfelvételnek, vázlatnak szánta dolgozatát, de a második Bécsi Döntés utáni eufóriában nem volt már ideje a végleges megírásra, a kiadó szinte kitépte kezéből a kéziratot, és piacra dobta!

Újra csak Kelemen Lajost idézem: „Volt idő, mikor a város fejlődésében egykor oly nagy érdemeket szerzett polgármestere, Bernádi György ezt a kérdést is meg kívánta oldani a néhai dr. Dékáni Kálmánnal, Biás Istvánnal és velem szerződést kötött a város történetének megírására. Az adatgyűjtés meg is indult, de sajnos

elég sovány eredménnyel. Az első világháború kitörése aztán eltemette az ügyet."

A székely székek, Maros-szék levéltári múltja ma sincs földolgozva kellőképpen, bár jelentős munkák készültek el a székely önkormányzat történetével kapcsolatban, Pál-Antal Sándor munkáira gondolok elsősorban. De a Székely Oklevéltárnak (az Erdélyi Múzeum Egyesület kiadásában) még csak a hatodik kötete jelent meg, az okleveles tegnap részleges föltárása a XVII. századnál tart. Persze, közismert politikai okok miatt, a munka egy egész történelmi korszakot késett!

Mégis megkérdezhető, vajon nem szellemi és szakmai fényűzése az, hogy az oklevéltár utóbbi köteteit a székely népesség-összeírások rengetege tölti be – lovasok, gyalogosok, nemesek, lófők, darabontok, szabadosok, szabad székelyek végtelen lajstromai, a teljesség igényével –, amikor a közelebbi századok oklevélanyaga tovább késik rendületlenül…

Az is igaz, hogy Székely-Vásárhely nagyon a perifériára épült! Karda Elekről, Kecskemét újjáteremtőjéről mennyivel többet tud a magyar köztudat, mint Bernády Györgyről! Csak hát Kecskemét valamivel közelebb van a magyar centrumhoz, Pesthez.

Bezzeg a szakma könnyűlovassága már példamutatóan sokkal mozgékonyabb! Éppen Bernády György utóélete produkál idetaláló ellenpéldát: 1994. október végén leplezték le Marosvásárhelyen a legendás polgármester bronzszobrát, és Gagyi József „másnap" kutatási programként választja a szoborállítás társadalomrajzát, a csíkszeredai KAM-Regionális és Antropológiai Kutatások Központjában Etnikai identitásteremtés nyilvános térben – Szimbolikus térfoglalási gyakorlat a Székelyföldön címmel feldolgozza a témát, a Bernády-szobor történetét és annak minden vonatkozását. A program támogatója a Magyar Tudományos Akadémia. A tanulmány első változatát a vásárhelyi LÁTÓ irodalmi folyóirat közli 2000 februárjában. A végleges változat tekintélyes tanulmány, Gagyi József remek írása, szakszerűbben nevezve: tanulmánya a szoborállítás várostörténeti összefüggéseit tárgyalja, konkrét szociográfiai részleteit és komplex etnikai környezetét szerkeszti meg.

Sajnálatos, hogy a korszerű városmonográfia késik, a szaktudomány nem végezhette el feltáró munkáját, az oklevéltárak nem publikálták a dokumentumokat, a történelem nem kedvezett az ilyesfajta kutatásnak – de, és ez a lényeg – a város magyar közössége a publicisztikai előzményekkel és a szoborállítással életre hívta a Bernády-kultuszt. Bernády György neve ma „márkanév" Vásárhelyen és Erdélyben, a Bernády-korszak dinamizmusa állandó összehasonlítási lehetőség a jelen számára.

Mi újat hozott Bernády Marosvásárhely életében?

Pénzt, pénzt és pénzt… Tőkét, bankkölcsönt vonzott a városba. Székesfővárosi szakértőket szerződtetett, sorozatosan versenypályázatokat írt ki, 1902-ben választották meg polgármesterré, és nem telt el egy esztendő, a város hitelképes lett! 1903 után, vidéki optikával mérve, a város ijesztően nagy, hosszú lejáratú kölcsönöket vett fel, és a Városháza szokatlan iramú tempót diktált az építkezéseknél, beruházásoknál… Gyökeresen megbolydult, fölfordult a kisváros élete.

Száz esztendővel ezelőtt valóban kisváros lett volna Vásárhely? Erdélyi léptékkel mérve: NEM. 1909-ben Erdélyben Kolozsvár lakosainak száma 49 000, Brassónak 36 000. A történelmi Erdély területén ekkor az összes többi településnek ennél jóval kevesebb a lakosa. Törvényhatósági jogú szabad királyi város egész Erdélyben kettő volt: Kolozsvár és Maros-Vásárhely, táblabíróság is csak e két helyen működött. A Felsővárosban a jómódú kisbirtokos réteg városi házai épültek és épültek újjá, egész fertályokat, az alsóvárost a kisgazdák, az úgynevezett „kisutcabeliek" lakják, céhek szerint elkülönülve, a hagyományos kisiparos világ. Vásárhely nevezetes lakóváros, református kollégiummal, állami főgimnáziumokkal. A város közélete mozgalmas, eleven, gazdag közkönyvtárak létesülnek, nyomdák, napilapok, évtizedekig nívós hetilapok, folyóiratok jelennek meg, úri Casino működik 1832 óta, irodalmi társaságot alapítanak 1876-ban, a Kemény Zsigmond Társaságot. A városnak kultúrateremtő ereje messzire sugárzik – Csokonai Vitéz Mihály híres verse is erről szól, a Marosvásárhelyi gondolatok 1798-ban íródott. Évszázadokig urbánus kis centrum a Székelyföld nyugati kapujában, a XIV. században kialakult városmaggal, erősített várral.

Ezt a várost „forgatta föl" és kezdte modernizálni Bernády – a legalkalmasabb időben!

A legalkalmasabb időben… Wekerle Sándor pénzügyminiszter 1892-ben vezeti be a valutareformot, a régi forintot az új, aranyalapú valuta, a korona váltja fel. Ma már elképzelhetetlen ez a békebeli világ: a XIX. század utolsó két évtizedében – egy egész emberöltőn át 1 forint volt 1 véka búza ára. Pontosan lehetett előre kalkulálni a vagyonnal: mit és mennyit fog örökölni az unoka!

A századvég konjunktúrája magamagától kínálta a modern városiasodás lehetőségét. A vidéki városok természetesen Budapestet próbálták utánozni, követni. A fővárosban sikeresen működő építészeket hívtak meg a pályázatokra, a külső és belső dekorációra a gödöllői művésztelep mestereit kérték föl. Tempót és ízlést egyaránt a főváros diktált, az Országház, a Kúriapalota, a Zeneakadémia, a Hősök tere, a Szépművészeti Múzeum, a Műcsarnok, a budai villák. És persze, bankhitelt, pénzt is Pesten lehetett „beszerezni".

A magyar vidéki városok lehetőségeit szinte meghatározta a múlt: egészen mások voltak az adottságok és a feladatok a régi történelmi városokban (Székesfehérvár, Pozsony), mások a hegyek közötti medencékben (a felvidéki bányavárosokban, Besztercebányán, Lőcsén, vagy Erdélyben, Kolozsváron, Brassóban) és megint mások a szétterült, halmazszerűen kialakult alföldi városokban (Debrecen, Szabadka, Kecskemét és Nagyvárad). Modern közéleti em-

berre várt ez a bonyolult feladat, a városépítő mecénásra, a lehetőségek és szándékok megfogalmazójára, aki a pénzvilágban is otthonosan mozgott. Kecskemét embere volt Kada Elek, Maros-Vásárhelyé Bernádi György.

Kada Elek újságíró volt, több vidéki lap politikai munkatársa, színdarabokat, regényeket írt, különben ügyvédnek készült, jogot tanult. Kecskemét országgyűlési képviselője, tizenhat esztendőn keresztül, 1857-től 1913-ig, haláláig a város polgármestere. Ő látott hozzá az alföldi város nagyszabású fejlesztéséhez, nagy és jelentős középületeket építtetett, megkezdte a város és a városkörnyék régészeti feltárását, megalapította a városi múzeumot, művésztelepet létesített, támogatta a homoki szőlő- és gyümölcstelepítést, elsősorban a barack meghonosítását.

Bernádyt az Isten is polgármesternek, politikusnak teremtette. Nagyapja, apja patikusok, ő is gyógyszerész lesz, de azért állam- és jogtudományi diplomát is szerez, pár évig vezeti az örökölt patikát, az Aranyszarvashoz címzett főtéri gyógyszertárat, de hamarosan már országgyűlési képviselő, 1902-ben pedig polgármesterré választják. 1913-ban a város főispánja. Akkoriban a szabad királyi városok önkormányzatának, a törvényhatóságnak élén, mint királyi biztos, külön főispán állt. Minden szabad királyi városban a vármegye főispánja látta el ezt a tisztet. Két kivétel volt a tízes években Magyarországon, Fiume és Marosvásárhely – ahol elismerése jeléül a polgármestert nevezte ki a király a városi törvényhatóság főispánjának. A világháború kitörése előtt Bernády a székelyföld iparfejlesztési kormánybiztosa is. Hogy polgármestersége alatt milyen urbánus változások következtek be Marosvásárhelyen, annak részletes irodalma van már. Nem is sorolom, nem részletezem a fejlesztés, az urbanizálódás, az építkezések, a jelentős középületek sorát. Egy teljesen más, építész-művészek, képzőművészek megálmodta új város volt születőben… Csak születőben volt, de minden félbemaradt, mert kitört a háború. Később soha nem lehetett folytatni a megkezdett múltat, nagyszabású vállalkozás maradt félbe 1914-ben. Mindez valahogy trianoni torzóvá kövült: emlékeztetőül, hogy mit vesztett a város, mivé épülhetett volna!

Az impériumcsere után, 1926 és 1929 között újra választott polgármestere a városnak. Megismétlem: választott, mert 1918 után, Bernády Györgyöt kivéve, minden városvezető, polgármester kinevezett volt, a prefektus vagy a főispán, a kormány vagy valamely más hatóság nevezte ki a polgármestereket, a városi néptanács elnökét, illetve a többi elöljárót – egészen 1990-ig!

És most következzék egy kis kitérő.

Bernády leglojálisabb, hogy is mondjam, legkorrektebb, legtehetségesebb munkatársa Komor Marcell építészművész volt.

Komor Lechner Ödön legelső követői közé tartozott, a magyar építőstílus mestere. Jakab Dezsővel közösen tervezett épületeikben új nemzeti formanyelvet fogalmaztak meg. Bernády egy nagy formátumú művészembert nyert meg a vásárhelyi munkákhoz, a székelyföldi városépítés ügyének, mert ez akkor még ügynek, missziónak számított, nem hitvány pénzkeresetnek! Komor Marcell nevéhez fűződik többek között a szabadkai városháza és zsinagóga fölépítése, a pesti Országos Társadalombiztosító Intézet 18 emeletes toronyháza, az akkori Városi Színház – a mai Erkel Színház épülete.

Komor Marcell megszállottan készült arra, hogy körbeépíti a vásárhelyi Városháza teret: a tanácsház mellett elkészült a Közművelődési Ház, szemközt jelölték ki a Vigadó és Színházpalotát, a szecessziós tér negyedik oldalára helyezték volna el a Székelyföldi Iparművészeti Iskolát és az úri kaszinót. A kis dísztér közepére tervezték a Bernády-szobor helyét, a rajz nagyon hasonlított a Ligeti Miklós pesti Anonymus szobrára.

Az első világháború Komor Marcell terveit és álmait is elsodorta, a második világháború őt magát. Közvetlenül a háború kitörése előtt Ázsiából, Hongkongból tér vissza, vesztére. 1944-ben zsidó vallása miatt a fasizmus végez vele.

A modernizációhoz pénz kellett akkor is: három pesti miniszter nevét írjuk ide, akik Bernádynak utat nyitottak a bankvilág felé, és akik garantálták a szabad királyi város, a székely főváros hitelét: Apponyi Albert, Zichy János és Jankovich Béla.

Gyermekkoromban hallottam többször, hogyan emlegették az öregek, az idős vásárhelyiek Apponyi nevét, aki még valamikor az első világháború előtti években a Transsylvania Hotel balkonjáról intézett beszédet, pontosabban szózatot a székelységhez, hogy szónokolt a vásárhelyi polgároknak, zengett a tér Apponyi gróf szavától, pedig elektromos hangosítás nem létezett akkoriban!

Ez a három politikus 1906 és 1918 között, egymást váltva vallás- és közoktatásügyi miniszterek, politikusok, közgazdászok, egyetemi tanárok, akadémikusok. Az első világháború előtti esztendők nagyformátumú, nagybefolyású alakjai. Ezek voltak Bernády pesti patrónusai, pártfogói, védnökei. És ebben a korszakban nagy szerepet játszottak a szabadkőműves páholyok, Bernády is páholytag volt. A páholyok szerepét viszont ma már nagyon nehéz rekonstruálni és dokumentálni, esetleg ha fölbukkannának valaha, valahol Bernády-levelek, lenne némi esély rá, bár szóbeli közlések szerint a levelezés nagyrészt elpusztult. Persze, az ilyen közléseket igen nagy fenntartással kell fogadni. Ki tudhatja: talán egyszer csak előkerülnek kötegszámra Bernády-levelek Pesten, valamely szabadkőműves család leszármazottjánál.

Egy vidéki város költségvetéséhez mérten nagy összegekről volt akkor szó. A városi tanácsház kifizetett költségei végelszámoláskor 700 000 békebeli aranykoronára emelkedtek, a Közművelődési Házra 2 166 933 koronát költöttek, 11 esztendő alatt útburkolásra, aszfaltozásra, javításra 5 292 869 koronát fizettek ki. A tervezett költségek, a végelszámolások, a felvett hitelek, az ominózus adósságok összege jóval meghaladták egy kisváros pénztártartalékait, dimenzióit, lehetőségeit. A közgazdász szakemberek számára a hi-